

PALÓCZ MÁRK

Az 1. Afrikai Menetezred osztrák–magyar monarchiabeli tagjai*

Bevezető

Az első világháború kitörésekor a Francia Idegenlégió már több mint nyolcvan éves múlttal rendelkező haderő volt a francia hadseregen belül, s az évtizedek során széles körben ismertté és elismertté vált. A soraiban szolgáló önkéntes zsoldoskatonák a világ minden tájáról érkeztek, ebből kifolyólag jelentkezési motivációjuk is eltérő volt. A franciák által máig *Grande Guerre*-nek nevezett első világháború különleges helyzetet teremtett, aminek hatására a jelentkezés indítékai is megváltoztak. Az önkéntesek között akadtak olyanok, akiket a dicsőség kivívása, illetve a francia állampolgárság megszerzése motivált, s olyanok is, akiket a Légió romantikája vonzott – ám az esetek döntő többségében ezek az emberek előbb vagy utóbb csalódtak elvárásaikban, és dezertáltak.¹ Bűnözők is tarkították az Idegenlégió soraikat, akiket a világháborút megelőzően valamilyen bűncselekmény elkövetése miatt börtönbüntetésre ítélték, de megkapták a lehetőséget, hogy önként jelentkezve kiválthassák büntetésüket.² A nagy többség mégis kényszerűségből jelentkezett: a szegénység és a munkanélküliség vezérelte őket a biztos légiós zsoldhoz. Voltak olyanok is, akik katonai múlttal rendelkeztek, és a katonáskodáson kívül más mesterség nem volt a birtokukban, így számukra egyenes út vezetett ide.³ Az Osztrák–Magyar Monarchia katonái esetében azt a kényszerítő tényezőt is érdemes figyelembe venni, hogy országuk és Franciaország egymással szembenálló katonai és politikai táborok tagjai voltak a háború kitörését követően, így francia földön *persona non-gratá*vá váltak, ami egyet jelentett számukra az internálással. Így a bűnözőkhöz hasonlóan az internáltaknak is az Idegenlégió volt az egyetlen kiút a sanyarú sorsból.⁴

A Légióra nagy feladat hárult a világháború során, mivel több hadszíntéren is bevetették: Nyugat-Európa mellett a Keleti Fronton (a Balkán-félszigeten), Észak-Afrikában és az indokínai gyarmatvilágban is. Így nem meglepő, hogy az Idegenlégiónak a lehető legtöbb használható önkéntesre volt szüksége, hogy minden kritikus területen helytálljon. Ezért az általános, ötéves légiós szerződéstől eltérően egy új – a háború időtartamára vonatkozó – szerződéstípust hoztak létre az újonnan jelentkezők számára.⁵ A háború alatt mintegy 80 000

* A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-22-3-I kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

¹ Parker, John: *Inside the Foreign Legion*. London, 1998. 36–37.

² Porch, Douglas: *La légion étrangère 1831–1962*. Paris, 1994. 399–400.

³ Palócz Márk: *Magyarok a Francia Idegenlégió kötelékében az első világháborúban*. OTDK dolgozat. PTE, 2019. 22.

⁴ Lásd: Kuncz Aladár: *Fekete Kolostor*. Kolozsvár, 1931.

⁵ Palócz Márk: „Francia zászló alatt”. *Osztrák–magyar hősi halottak a Francia Idegenlégió soraiban az első világháborúban*. KTDK dolgozat. PTE, 2022. 6.

külföldi önkéntes jelentkezett az Idegenlégióba, akik közül megközelítőleg 30 000-et vettek fel 1914 végéig: 200 amerikait (a kontinens északi és déli részéről egyaránt), 300 görögöt, 379 angolt, 467 svájcit, 541 luxemburgit, 592 törököt, 969 spanyolt, 1072 németet, 1369 osztrák–magyart, 1432 belgát, 3393 orosz, 4913 olaszt, valamint 11 853 egyéb nemzetiségűt (akik közül megközelítőleg tízezeren Elzász-Lotaringiából származtak). Összesen több mint ötven nemzet fiait szolgálták a világháború ideje alatt a Francia Idegenlégióban.⁶

A jelen tanulmány mind az Idegenlégió, mind pedig az első világháború vonatkozásában egy kis, eddig nem kutatott szeletet szándékozik bemutatni az olvasóknak. Az Idegenlégióknak vannak „elfelejtett” egységei, amelyek nem kerültek a közfigyelem vagy a történelmi érdeklődés homlokterébe. Ilyen egységnek tekinthető az 1. Afrikai Menetezred is, melyet a keleti frontra vezényeltek ki, és amelynek soraiban temérdek légionárius szolgált és vesztette életét. A történetet még inkább színesíti, hogy ennek a haderőnek a soraiban ausztriai és magyarországi légionáriusok is szolgáltak. A következőkben e munka bemutatja az 1. Afrikai Menetezred történetét az eredeti francia nyelvű hadinapló alapján, illetve részletes képet ad a soraiban szolgáló monarchiabeli légionáriusokról.

Az 1. Afrikai Menetezred⁷

1915. február 1-jén a francia hadügyminiszter elrendelte egy afrikai menetezred felállítását. Ez a haderő (amely az 1. Afrikai Menetezred elnevezést kapta) a 3. és 4. zuáv ezredből,⁸ valamint egy idegenlégiós zászlóaljából (az 1. és 2. légiós ezredek soraiból összeállított közös egységből) tevődött össze. Az osztrák–magyar monarchiabeli önkénteseket légiós mivoltukból kifolyólag minden bizonnyal ez utóbbi zászlóalj soraiba vezényelték. A 4. zuáv ezred parancsnokát, Louis Desruelles alezredest nevezték ki az 1. Afrikai Menetezred élére. Március 5-én a fentebb említett egységek Máltán egyesültek, és innen kezdték meg küldetésüket, a keleti fronton történő partraszállásukat azonban a felszerelés hiánya miatt csak március 30-án tudták végrehajtani. Ugyanezen a napon Sidi-Béach – amely körülbelül tíz kilométerre fekszik Alexandriától – partjaihoz érkezett a Menetezred, ahol táborot vert. Április 11. és 17. között az egységek a táborbontást követően Tenedos felé vették az irányt.

A Dardanellák elfoglalásáért indított hadjárat 1915. április 27-én kezdődött, s a Menetezred Gallipoli-félszigeten történő partraszállását az oszmán ütegek és szövetségeseik hajói erőteljes ágyúzással kísérték. Ugyanezen hónap 28-án az ezred idegenlégiós zászlóalja dandártartalékként helyezkedett el az oszmán lövészárkok előtt állomásozó 175. gyalogezred mögött. (Az 1. menetezred és a 175. gyalogezred alkotta a Charles Alexis Vandenberg tábornok által parancsnokolt dandárt.) Ezen az első napon a zászlóalj egy nagyon kritikus helyzetből kovácsolt előnyt: megerősítette a frontvonalat, amelyet a fentebb említett 175. gyalogezred tartott. Egy hatásos szuronyroham következtében a zászlóalj elfoglalta a Morto-öböl északi vonalát. A veszteségek igen magasak voltak: 8 tiszt és 180 katona esett el a harcok folyamán.

Május 1-jén az oszmánok hatalmas offenzívát indítottak, amelynek az volt a célja, hogy a partraszálló hadtestet a tengerbe szorítsák. Dumenieu hadnagy géppuskás szakaszai törbe csalták az oszmánokat: a légiósok hagyták, hogy az ellenséges egységek közel érjenek, majd

⁶ Reynaud, Jean-Pierre: *Les étrangers dans l'armée française au cours de la Grande Guerre*. Académie des Sciences et Lettres du Montpellier. Séance du 19 janvier 2009. 9.

⁷ A francia nyelvű hadinaplót lásd: Service Historique de la Défense. A2G 2921/Historique du 1er Régiment de Marche d'Afrique : Journal des Marches et Opérations.

⁸ A zuáv egységek az algériai berber zsoldos törzsről kapták az elnevezésüket.

közvetlen közelről szuronytámadást indítottak. Az oszmánok észlelték, hogy alábbhagy a szövetséges egységek tűzereje, így még nagyobb lendülettel folytatták a támadást. A helyzet akkor vált igazán kritikussá, amikor az 1. század vezetője, Edmond Louis Rousseau százados életét veszítette, így ennek az egységnek a vezetését Leon törzszászlós⁹ vette át. Őt szuronyrohamot hajtott végre a légiósokból álló század, így az oszmánok átmenetileg abbahagyták a támadásokat. Még aznap éjjel az ellenség újult erővel megtámadta a zászlóalj, így annak sorai erősen megfogyatkoztak, de másnap – május 2-án – ismét harcba bocsátkozott az egység. A nap végére a zászlóaljnak már csak egy tisztje és megközelítőleg 400 katonája maradt.

Május 6-án támadási parancsot kapott az egység. Noha kevesen voltak, a katonák ismét elfoglaltak két török lövészárkot. Május 9-én megérkezett az erősítés, aminek következtében a zászlóaljat újjáalakították. A Vermesch-ben tartott rövid pihenő után a zászlóalj egységei ismét a frontvonal lövészárkaiban találták magukat. Május 30-án Frontin Le Gouez-nél az 1. század kevesebb mint két óra leforgása alatt három támadást vert vissza. Habár az oszmán egységeknek sikerült beszivárogniuk a lövészárkokba, néhány bátor katona megállította őket. A végrehajtott ellentámadás viszont mégsem volt sikeres: az elszigetelt katonák pánikba estek, de Soulages őrmester¹⁰ fegyelemre intette és összeszedte őket. A heves tűz ellenére a fegyverükhöz rohantak, majd kiűzték az oszmán erőket a lövészárkokból, azokat teljesen vissza tudták foglalni. A zászlóalj 1915. június 1-jén tartalékba vonult, és a Kéréves-Déré patakmeder közelében foglalt el állásokat.

Június 4-én dél körül a légionáriusok az oszmán tűz ellenére támadásba lendültek. A Kéréves-szurdokban szuronyokkal és gránátokkal végrehajtott támadás során 23 katona vesztette életét, legalább 78-an megsebesültek, és 29 főt eltűntnek nyilvánítottak. Ezt követően a zászlóalj századai előrenyomultak, és visszaszerezték az oszmánok által megszállt területeket. Június 21-én a zuáv ezredek és a gyarmati csapatok által vezetett offenzívát az ellenséges erők megállították, így a légiós zászlóalj támadásba lendült, és július 2-ig – a súlyos ellentámadások ellenére – megtartotta a meghódított területeket.

Július 12-én az 1. Afrikai Menetezred megtámadta és elfoglalta a „Rognon”-nak keresztelt épületet, azonban a művelet óriási veszteségekkel járt. A Füge-szurdoknál (*ravin du Figuier*) egy új zászlóaljat alakítottak meg a – július 17-én – Mudroszból érkezett 250 légionáriusból álló erősítés segítségével. Az új alakulat segítségével – augusztus 20-án – a támadások következtében a frontvonalakat saját fennhatóságuk alá vonták, miközben az ellenség szüntelenül tűz alatt tartotta őket. Ezenfelül számos oszmán őrzőparancsot vertek vissza. Az Oszmán Birodalom ázsiai partvidékén lévő oszmán ütegek szüntelen tüze óriási kitartást követelt a menetezred katonáitól; ráadásul az ellenséges erők mellett a betegségek is súlyosan megterheltek az itt szolgálókat. Az 1. Afrikai Menetezred Dardanellákon történő hadjárata szeptemberben véget ért. Ezt követően parancsot kapott, hogy egyesüljön a Balkán-félszigeten állomásozó Keleti Hadsereggel (*Armée d'Orient*). Így október 1-jén a teljes menetezred a Szaloniki mellett található Zeitenlik táborba indult.

A Dardanellákról Szalonikibe szállított egységekből kialakítottak egy hadosztályt – amely az 1. és 2. Afrikai Menetezredekből, illetve a 175. és 176. gyalogezredekéből tevődött össze – Maurice Bailloud tábornok parancsnoksága alatt. Az első egységek a Zeitenlik táborba érkeztek, amely csupán néhány kilométerre feküdt Szalonikitól. Itt az 1. Afrikai Menetezredet újjászervezték: sorait feltöltötték katonákkal, és új felszerelést, valamint muníciót kapott. Október 17-én éjjel a menetezred elhagyta a tábor, és vonattal indult tovább a Gevgelija-

⁹ A harctéren hadnaggyá előléptetett Leon törzszászlós keresztneve nem azonosítható be a rendelkezésre álló források alapján.

¹⁰ A rendelkezésre álló források alapján nem azonosítható be Soulages őrmester keresztneve.

Strumica nevű szerb állomásra, ahova október 18-án este érkezett meg. Másnap – október 19-én – a Menetezred zászlóaljait a következőképpen osztották fel: a 3. zászlóalj a Karlukovo és Kalkovo frontvonalra vonult; a 2. zászlóalj a Guleli és Gradec közötti területen helyezkedett el; az 1. zászlóalj Hudovo térségében állomásozott.

Októberben és novemberben is jelentős sikereket értek el a menetezred egységei. Ugyanakkor a szembenálló bolgár csapatok olyan megfigyelőhelyekre tettek szert, amelyek kulcsfontosságúak voltak a további győzelmekhez. A legfontosabb ilyen pontot – amely a „Fűrészfog” (*Dent de Scie*) elnevezést kapta – feltétlenül el kellett foglalni, ezért november 16-án offenzívát indítottak a légionáriusok. Másnap – november 17-én – sikerrel járt az 1. Afrikai Menetezred. 18-án az időjárás nem volt kedvező: a hőmérők mínusz tizenöt fokot mutattak, viszont a zuvók és a légiósok könnyű ruházatuk ellenére is kitartóak voltak, s közben harci kedvük sem apadt. December 7-én a friss csapatokkal megerősített ellenség hétszer lendült támadásba az 1. Afrikai Menetezred katonái ellen, de minden alkalommal súlyos veszteségekkel kellett visszavonulnia.

December 11-én a légiós zászlóalj Cernica határában sorakozott fel. Noha a bolgár gyalogság többször is megtámadta a zászlóaljat, a légiós alakulat súlyos veszteségei ellenére alkonyatig meg tudta tartani a pozícióját. Ezt követően visszavonulásra kényszerült a Gyavato–Voloan–Bogdanci vonalra, és Gyavatotól északra foglalt állást. A zászlóalj december 12-én hősiessé ellenállt, és minden támadást visszavert egészen az esti órákig, amikor állásából kitörve és sebesültjeit kimentve 40 kilométert tett meg egészen Karasuliig. Egy nappal később – december 13-án – a zászlóalj elérte a Szalonikinél felállított katonai tábort.

A tél kegyetlen volt, és sok nehézséget okozott; ezenfelül még a körzet védelmét biztosító munkálatokban is bővelkedett. 1916. július 30-án az eddig védett területet valamint a Szalonikinél található tábort a menetezred egységei átadták a brit csapatoknak, s ezt követően az 1. Afrikai Menetezred a Dorian és az Ardzan tavak közötti terület felé vette az irányt. Azonban a menetelés nem volt fájdalommentes: malária ütötte fel a fejét, ami miatt súlyos veszteségeket szenvedett el a menetezred, így a légiószászlóalj 4. századát szeptember 2-án egy géppuskás század váltotta fel.

Augusztus végén az 1. Afrikai Menetezredet az Udzana és Katranica hegycsúcsok térségébe vezényelték, ahol a szövetséges csapatok nagyszabású offenzíváját volt hivatott támogatni. Szeptember 1. és 7. között az egészségügyi helyzet súlyosan romlott: a hősséggel együtt a malária is újra felbukkant, aminek következtében sok tisztet és katonát kellett evakuálni a térségből, így az egységek ereje igencsak megfogyatkozott. Az 1. Afrikai Menetezredet ezért újra át kellett szervezni: zászlóaljanként három lövész- és egy géppuskás századot hoztak létre.

Szeptember 8-án az 1. Afrikai Menetezred katonái Udzanába érkeztek. Másnap legfőbb feladatuk az volt, hogy két falut foglaljanak el: Cort és Rakitát. Este 9 óra körül hagyták el az Udzana hegycsúcsot, és fárasztó éjszakai menetelés után reggel 8 órakor már látótávolságon belül volt Cor. Egy órával később a falu már a fennhatóságuk alá került anélkül, hogy a helyiek bármilyen ellenállást tanúsítottak volna. A bolgár lovasságot és komitadzsikat¹¹ a menetezred Rakitáig szorította vissza. Ezt követően ezt a falut is könnyűszerrel bevette, az elmentáadásokat pedig visszaverte. Másnap a bolgár tüzérség harci tevékenysége olyan intenzív volt, hogy az ezred egyetlen ütege alig tudott sikeres ellentámadásokat végrehajtani.

¹¹ A „komitadzi” kifejezés azt jelenti, hogy „lázádo, egy titkos forradalmi társaság tagja”, az Oszmán Birodalom utolsó időszakában a Balkánon működő szerb és macedón nemzetiségű, a török hatóságok ellen harcoló lázádo bandák tagjaira utal.

A helyzet nem sokat változott szeptember 13-ig, viszont ezen a napon a bolgár egységek gyorsan elhagyták állásaikat, így az ezred légionáriusai üldözőbe vették ez utóbbiakat. 13-án már Cifil-Novo Szeloban találták magukat. Másnap átkeltek a Gjulünc-hídon, és egy gyors manőverrel biztosították az átjárót Kisela Voda (korábbi nevén Eksisu) felé. A hadművelet során az ellenség tüzérése heves golyózáporral nehezítette meg a menetezred dolgát, viszont a Mala-Reka-hegyerincet így is el tudták foglalni. A bolgár erők – miközben visszavonultak – megálltak a Pétorak közeli pozícióknál, és ellentámadást hajtottak végre. Szeptember 17-én és 18-án heves harcok folytak, ám ennek ellenére a menetezred el tudta foglalni Borasnicát, és felkészült az ellenséges támaszpontok megtámadására. A katonák bátorsága és erőfeszítései ellenére ez az offenzíva nem járt nagy sikerrel: a menetezred mindössze 800 métert tudott előre haladni, miközben a bolgár védelem szinte sértetlen maradt. Az egységeknek a falu széléig kellett előre nyomulniuk, ahol biztosították pozíciójukat, ennek következtében a támadást minimális veszteségek árán sikerült megállítani.

Október 6-án a Nikinél (Görögország) lévő bolgár állások ellen indított offenzívák kudarcot vallottak. Ettől a naptól fogva egészen november 15-ig a helyzet semmit sem változott: a menetezred eredetileg jól megszervezett harcállásai a csatározások végére igen bizonytalanlanná váltak. Ráadásul az is nehezítette a feladatot, hogy ezek az állások mocsaras síkságon helyezkedtek el, és az ellenséges tüzérés ereje messze felülmúlta az 1. Afrikai Menetezredét; emellett a bolgárok állandó tűz alatt tartották a menetezredet.

November 15-én a szövetséges (francia–oros–szerb) erők által az előző napokban elért katonai sikereknek köszönhetően megtisztították a fontos bolgár állásokat Kremenicában és Medzhitlijában. Ennek következtében a menetezred Bitola (a hadinaplóban a franciák Monastirnak keresztelték át) irányába folytatta tovább az útját. Noha folyamatos ágyúzásnak voltak kitéve, a csapatok előre nyomulása nem torpant meg. November 19-én hajnali 3 óra körül óriási lángok csaptak fel Bitolában. Az ellenség felgyújtotta az ellátmányt, ami jelezte, szándékukban áll elhagyni a várost. A 3. zászlóalj egy felderítőegységet küldött a helységbe, amely a bolgár utóvéddel találta szemben magát; az utóbbi azonban nem vette fel a harcot, hanem visszavonult. Ezt követően az 1. Afrikai Menetezred Brunszik és Layci területén foglalt el védelmi állásokat, miután 1917. január 1-jén elfoglalta a város északkeleti részét.

Március 21-én az ezred a Poesevo vonalán helyezkedett el, és kivédte a bolgár erők bombázásait. Öt nappal később, március 26-án délután 2 órakor, komoly tüzérései előkészületek után a menetezred egységei offenzívát indítottak, hogy az ellenséges vonalakat meggyengítsék és bevegyék. Elfoglaltak négy lövészárkot, jelentős mennyiségű felszerelést és négy géppuskát zsákmányoltak, elfogtak öt tisztet és százhatvan bolgár katonát. Noha a harcok során kétszáz főre csökkent a 3. zászlóalj létszáma, még így is sikeresen visszavert több bolgár ellentámadást. Egy nappal később – március 27-én – az ellenség hosszú előkészületek után négy támadási hullámot indított, de ezek nem jártak sikerrel. Később, a nyár folyamán a menetezred egymás után foglalta el Dihovo, Posevo és Brunszik településeket, és több bolgár ellentámadást is visszavert.

1917 augusztusában pihenőre küldték a menetezredet, ezért vonattal a grabodori táborba szállították az egység katonáit, ahol a 3. zászlóaljat szeptember 30-án feloszlatták. A Menetezred többi csapata a Karasuli régióban, a Vardar folyó bal partján töltötte a telet.

A tél végeztével, 1918. március 31-től a menetezred részt vett a Skra-di-Legennél történő hadműveletben, amely egészen május 23-ig tartott. Itt az úgynevezett „előretörés” (*avancée*) pozícióig kellett eljutnia, ahol egészen július 13-ig tartózkodott. A nyár folyamán a légionáriusok Gorgopiban, Lerinben, valamint a Pisoderi-hágónál foglaltak el állásokat. Itt letáboroztak, és kiképzést folytattak egészen szeptember 30-ig, amikor a bolgárok fegyverszünetet írtak alá, aminek következtében a menetezredet Szerbiába vezényelték. Ezt követően az

egység legnagyobb elfoglaltsága a felszerelés számbavétele volt. November 10-én Szalonikibe vezényelték a menetezredet. Mivel a haderő 3. zászlóalját korábban feloszlatták, a most már csak két zászlóaljból álló menetezred fennmaradt részei december 8-án először Verriába, majd Szalonikibe meneteltek, ahol a Franchet d’Espèrey-táborban (a korábbi Zeitenlik-táborban) kaptak – mindössze két napos – pihenőt. Ezt követte a dél-oroszországi küldetés.

Az első világháború lezárultával az 1. Afrikai Menetezred számára nem érték véget a harcok: 1918 decemberétől 1919 júniusáig részt kellett vállalnia a dél-oroszországi hadműveletekben. 1918. december 15-én a haderő megérkezett a Dardanellák szorosának bejáratához, ahol Louis Geay alezredes megemlékezést tartott az 1. Afrikai Menetezred elesett katonáiról. Miután az egység elhagyta e területet, Konstantinápolyba érkezett, ahonnan egyórás pihenő után továbbutazott Odessza irányába; ide 17-én érkezett meg.

1919. január 21-én az 1. zászlóalj egy géppuskás századdal, egy hegyi tüzérségi ezreddel és a 4. Afrikai vadászezred egy századával (*escadron du 4e Chasseurs d’Afrique*) Kolosowskába vonult, elfoglalta a vasútállomást, majd a falu többi részét, és továbbnyomult Dérézowska irányába. Ezalatt a 2. zászlóalj egy hegyi osztaggal és a 4. vadászezred (*4e Chasseurs*) egy szakaszával elfoglalta Rozdil’nát. 1919. február 17-én lengyel kontingensek Tiraszpol felé vették az irányt azzal a feladattal, hogy elfoglalják a várost. Érkezésük meglepetésként érte a tiraszpoli helyőrséget, így még aznap könnyűszerrel elfoglalták a várost.

Egy nappal később – február 18-án – a különítmény, amelyet Kolosowskába küldtek, Martynivka és Vozneszenszk felé indult azzal a céllal, hogy elfoglalja az utóbbi településeket. Martynivkába érve Geay alezredes tudomást szerzett arról, hogy Vozneszenszk jelentős erősítést kapott. Noha sűrű köd nehezítette a menetezred hadműveletét, mégis erős csapást mért az ellenségre Martinowskánál, így ezek az ellenséges egységek jelentős veszteségeket szenvedtek el.

Márciusban újabb kihívások elé nézett az 1. Afrikai Menetezred: bolsevik csapatok rohanták le Odesszát. E hónap 18-án a túlerőben lévő bolsevikok megpróbálták elfoglalni Berevizkát (a francia hadinaplóban Berezowska) a szövetségesektől. Éjszaka olyan csapásokat mértek a szövetségesekre, hogy azok kénytelenek voltak visszavonulni. 19-én az alakulat Odessza felé vette az irányt. A folyamatos létszámcsökkenések miatt a menetezred már csak egy zászlóaljból és két géppuskás századból állt. Az odesszai lakosok a bolsevik hadseregek közeledése miatt lázongani kezdtek, ráadásul a lakosság nagy része ellenszenvvel fogadta az Önkéntes Hadsereg¹² (*Armée des Volontaires*) és a francia erők jelenlétét.¹³ Április 5-én ez utóbbi egységek parancsot kaptak, hogy evakuálják a várost, megóvva a lakosok életét. Míg a kimenekítés folyamatban volt, a harcok megszakítás nélkül zajlottak, ennek következtében az 1. Afrikai Menetezred megkapta a visszavonulási parancsot: először Gros-Libental felé, majd Ovidiopol’ irányába indult meg. Májusban Chaba és Moloya között állomásozott, majd 1919. június 9-én feloszlatták. Ezt követően június 19-ig az ackermanni régióban tartózkodtak a katonák, majd Mansburgban (ma Oleksiivka) különböző alakulatok kötelékébe vezényelték át őket.

¹² Egy önkéntes Fehérhadsereg, amely Dél-Oroszországban volt jelen az oroszországi polgárháború ideje alatt 1917-től egészen 1920-ig.

¹³ Fieschi, Pascal: *L’intervention française à Odessa (décembre 1918 – mars 1919) vue à travers l’action du « Consul de France », Emile Henno. Cahier slaves, 2016. 163.*

Az 1. Afrikai Menetezred monarchiabeli tagjai

Az előzőekben harcoló alakulatként részletesen tárgyalt 1. Afrikai Menetezredet abból a célból hozták létre, hogy részt vállaljon a Dardanelláknál folytatott hadműveletekben. Ahogy említettük, a menetezred három egységből tevődött össze: a 3. és a 4. zuáv zászlóaljából, valamint az 1. és 2. légiós ezred egy összevont zászlóaljából. Ez utóbbi alapján joggal volt feltételezhető, hogy ausztriai és magyar állampolgárok is magukra öltötték a mundért ennek az egységnek a soraiban. Az 1. Afrikai Menetezred önkénteseinek kartotékjait a *Service Historique de la Défense* és a *Mémoire des Hommes* francia levéltárak őrzik (az előbbi részben, az utóbbi teljesen digitalizált és interneten elérhető). Segítségükkel a jelen kutatások keretében összesen huszonhárom főt sikerült beazonosítani. Mindez nem zárja ki azt, hogy a későbbiekben ez a szám ne változhatna újabb – eddig rejtett – kartotékok felbukkanása nyomán. A rendelkezésre álló adatok alapján az ausztriai és magyar állampolgárságú önkéntesek kivétel nélkül mindannyian életüket vesztették a menetezredben folytatott szolgálatuk során.

A beazonosításhoz használt, fentebb említett online levéltárak keresőmotorjai igen sajátosan vannak kialakítva: ahhoz, hogy a teljes létszámukat megkapja a kutató, több keresési szempontot is be kell állítania. A „születési hely” (fr. *lieu de naissance*) rubrika a mérvadó ahhoz, hogy az első világháborúban szolgáló idegenlégiós – és katonai – kartotékokat listázza a rendszer. Ezen belül is több fülecskét kell bejelölni, hogy a tényleges dokumentum-állomány megmutatkozzon. Jelen tanulmányhoz több „születési ország” kartotékja is tartozik, úgy mint „Magyarország”, „Ausztria”, „Osztrák–Magyar Monarchia”, „Csehország”, „Csehszlovákia”, „Horvátország” és „Jugoszlávia”.¹⁴ Ezeket tekintettük relevánsnak kutatásunk szempontjából.¹⁵ A keresőrendszerek ezen országbeállítások alapján összesen 1934 kartotékot mutatnak, amelyek közül a másodlagos források alapján 1369 ausztriai és magyar állampolgár szolgált az Idegenlégió egyes egységeiben az első világháború folyamán.¹⁶ Noha ez az adat több szakirodalomból is ismert,¹⁷ az ausztriai és a magyar állampolgárságú idegenlégiós kontingens meglevő kartotékjainak teljes száma majd csak a témában folytatott kutatásaim befejeztével válik pontosan meghatározhatóvá.

Az alábbiakban az 1. Afrikai Menetezred ausztriai és magyarországi önkénteseinek nevei olvashatók betűrendben: ANNINGER Jean, ARTEL Max Jules, GAIGER Charles Jacques, GOLANY Étienne, HILBER François Erich Antoine, KLIKA Eloi, KLUBA Michel, KOLAR Maximilien, KRIZMAN Joseph, LINS Johann Martin, LOCH Jean, MAMROVICS Étienne Joseph, MATZEK Heinrich, OBSTLER Felix, OSCAR Pringuentini, PAHODA Pierre, PAVKOVIC Spiro, PERLMUTTER

¹⁴ Az első világháború hivatalos végét 1918. november 11-re datálják, Csehszlovákia megalakulását pedig 1918. október 28-ra, így feltehető, hogy a két esemény között eltelt időszakban akadtak jelentkezők az Idegenlégió egyes toborzóirodáiban, viszont a valóság sokkal egyszerűbb magyarázattal szolgál: a jelentkezők még az új állam megalakulása előtt jelentkeztek a francia haderőbe, és a későbbiekben kartotékjaikat korrigálták, és – áthúzva az Osztrák–Magyar Monarchiát mint születési helyet – Csehszlovákiát tüntették fel. Hasonlóképp jártak el a hatóságok Jugoszlávia esetében is.

¹⁵ Románia, Szerbia és Olaszország keresőszavakat azért mellőztük, mert ezeknek az országoknak csak egy része tartozott egykor az Osztrák–Magyar Monarchiához, és ez utóbbi születési országokra vonatkozó kartotékból összegyűjtött adatok közül nem található olyan önkéntes, aki az egykori Monarchia területén született, így a kutatások szempontjából ezen keresőszavak nem relevánsak.

¹⁶ Comor, André-Paul (dir.): *La Légion étrangère. Histoire et dictionnaire*. Paris, 2013. 358.

¹⁷ Lásd: Heyriès, Hubert: *Les Garibaldiens de 14. Splendeurs et misères des Chemises Rouges en France de la Grande Guerre à la Seconde Guerre mondiale*. Éditions SERRE, Nice, 2005. 99.; Reynaud, Jean-Pierre: *Les étrangers dans l'armée française au cours de la Grande Guerre*. Académie des Sciences et Lettres de Montpellier. Séance du 19 janvier 2009. 9.

Armand, RADIN Tiziano, SCHWARZ Benjamin, SPENTON Johann, TRIMBITAS Victor, WELLMANN Jean.

A fenti neveket vizsgálva látható, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia feltehetőleg minden nemzetisége képviselve volt az 1. Afrikai Menetezred zászlóaljaiban. Megfigyelhető, hogy a legtöbb önkéntes nevét részben vagy teljes egészében franciásított formában jegyezték le. Ezekre a névváltoztatásokra több okból kerülhetett sor: néha csupán az egyszerűség kedvéért történt, így az önkéntesek keresztniveiket és (ritkább esetben) családneveiket (is) megváltoztatva álltak be az Idegenlégió soraiba; arra is van példa, hogy egyesek szerettek volna teljesen új életet kezdeni a Légiónárius berkein belül, így múltjukat hátrahagyva új személyazonosságot vettek fel, amit az Idegenlégió szabályzata engedélyezett számukra.¹⁸ Az Osztrák–Magyar Monarchia igen tarka nemzetiségi palettával rendelkezett, így egyáltalán nem meglepő, hogy nagyon sok eltérő jellegű kereszt- és családnév bukkan fel a kartotékok böngészése során. A fentebb található önkéntesek nevei közül két magyar(os) családnév látható: *Golany* és *Trimbitas*. Szláv eredetű neveket is be lehet azonosítani, példának okáért *Pavkovic Spiro* említhető. Ezenkívül német hangzású nevek is beazonosíthatók, úgy mint *Schwarz Benjamin*, *Anniger Jean* és *Lins Johann Martin*. Az olasz származásra utaló családnevek és keresztnévek is felbukkannak a dokumentumokon: *Radin Tiziano* és *Oscar Pringuentini*. Ezen nevek elemzése nem feltétlenül fedi fel az önkéntesek valós nemzetiségét, hiszen egy adott név generációkon át öröklődhet, s nem kizárt, hogy eközben a nemzetiség változik, ugyanakkor mégis valamilyen támpontot nyújtanak.

Beazonosítható a születési helyük, de ez sem feltétlen garancia arra, hogy ténylegesen az adott ország (vagy országrész) domináns nemzetiségéhez tartoznak. Az 1. Afrikai Menetezred Monarchiabeli légiónáriusai közül a legtöbben – a kartotékjaik alapján – Ausztriában születtek, főképp kisebb településeken, mint például Sankt Pölten, Hohenberg, Neudorf, Neumarkt, illetve páran nagyobb városokban, így Bécsben és Triesztben. Csehországban, Bukovinában és Galíciában csak egy-egy önkéntes született. Horvátországban, Dalmáciában és Magyarországon két-két, míg Erdélyben négy légiónárius látta meg a napvilágot. Noha ezek az önkéntesek az Osztrák–Magyar Monarchia valamely országában születtek, a későbbiekben a legtöbb esetben továbbálltak az új élet reményében, és külföldön próbáltak szerencsét. Sajnos csupán két önkéntes esetében ismerjük azt, hogy hol is élt, amikor az Idegenlégióba jelentkezett: *Klika Eloi* Franciaországban, Nancy-ban élt, míg *Gaiger Charles Jacques* Aury-ban (szintén Franciaország).

Érdeemes áttekinteni, hogy pontosan milyen időségek voltak a vizsgált önkéntesek. Noha azt gondolná az ember, hogy a háborúba csupa húsz év körüli fiatalembert soroztak, a valóságban nem feltétlenül ez volt a helyzet. Az első világháború kirobbanásának idejéhez viszonyítva több volt köztük a harminc éven felüli (12 fő), mint huszonéves (11 fő). A legidősebb önkéntes *Mamrovics Étienne Joseph* volt a maga 41 életével, míg a legfiatalabb *Matzek Heinrich*, aki mindössze 20 éves volt. Átlagéletkoruk 29,9 év, vagyis kerekítve 30 év volt 1914-ben.

A huszonhárom önkéntes túlnyomó része (17 fő) másodosztályú közlegényként, míg három őrmesteri, további három tizedesi rangban szolgált. A legtöbb önkéntes jelentkezési helyszíne Franciaországban volt – Párizsban, Lyonban, Nancy-ban, Beauvais-ben –, míg három önkéntes Oránban, Algériában és egy fő Saigóban, Vietnámban jelentkezett a Légiónárius kötelékébe. Jelentkezésük dátumát tekintve 1914-ben 15 fő, míg az azt megelőző időszakban (1902-től) összesen 8 fő vált légiónáriussá: közülük 18-an biztosan önként vállalkoztak – kartotékjaik tanúbizonysága szerint.

¹⁸ Parker: *Inside the Foreign Legion*, 35.

Az osztrák–magyar monarchiabeli önkéntesek túlnyomó része Szerbiában – Kalkovában –, illetve Görögországban vesztette életét. Néhányan Törökországban, Franciaországban és Spanyolországban haltak meg. 12 fő 1915-ben, 10 fő 1916-ban és egy 1917-ben halt meg Franciaországért. A halál oka a legtöbb esetben a háborúban szerzett sérülés volt, illetve az ellenség keze által történt, habár néhány önkéntest betegség (malária) vagy éppen egy tengeri torpedótámadás küldött a túlvilágra. Egyikőjüket pedig eltűntnek nyilvánítottak a harcok alatt.

A továbbiakban az eddig beazonosított személyek kartotékjai alapján összegezzük a velük kapcsolatban rendelkezésre álló információkat.

ANNINGER Jean¹⁹

1899. június 23-án született Hohenbergben, Ausztriában. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 395) egészen haláláig. A világháború kitörésekor önként jelentkezett az Idegenlégióba, ami azt feltételezi, hogy a menetezredbe történő átvezénylése előtt már szolgált az Idegenlégió valamely egységében. Erre vonatkozó információ azonban a kartotékján nem található.²⁰ A háborúban szerzett sérülései következtében 1915. november 15-án életét vesztette, és hősi halált halt Franciaországért.

ARTEL Max Jules²¹

1892. május 30-án született Bécsben, Ausztriában. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában haláláig szolgált tizedesként (azonosító száma: 386). A Szajnai Központi Toborzóirodában jelentkezett az Idegenlégióba 1914-ben. A spanyolországi Medjerda (Tortosa) közelében, a tengeren vesztette életét egy torpedótámadás következtében 1917. május 11-én. Hősi halált halt Franciaországért.

GAIGER Charles Jacques²²

Gaiger Charles Jacques-nak két kartotékja is található az online levéltárakban: egy katonai kartoték és egy halotti kartoték, így sokkal több adat áll rendelkezésre, mint bajtársai esetében. 1884. március 14-én született egy Tokaj melletti kistelepülésen, Mádon. Jelentkezésekor Bretagne-ban, egy Auray nevezetű településen élt, kereskedelmi alkalmazottként dolgozott. Külséjét tekintve barna hajú, barna szemű, nagy orrú, kerek fejű és 1,66 m magas volt. Önként jelentkezett az Idegenlégióba 1904-ben, Oránban, Algériában. Másodosztályú közlegényként szolgált (azonosító szám: 143) a 2. légiós ezredben egészen 1914. november 22-ig, majd átvezényelték az 1. légiós ezredbe, ahol 1915. október 17-ig szolgált. Ezt követően az 1. Afrikai Menetezredbe került, ahol kevesebb mint egy hónappal később, november 16-án életét vesztette. Halálának oka gránátrobbanás volt Kalkovónál, Szerbiában. Hősi halált halt Franciaországért.

GOLANY Étienne²³

1888 karácsonyának másnapján, december 26-án született Pilisszántón, Magyarországon. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 171). A beauvais-i toborzó irodában jelentkezett az Idegenlégióba 1914-

¹⁹ MH: Anninger, Jean. Nm: 395. Autriche.

²⁰ A legtöbb önkéntes esetében alkalmazható ugyanez az állítás.

²¹ MH: Artel, Max Jules. Nm: 386. Autriche.

²² MH: Gaiger, Charles Jacques. Nm: 143. Hongrie.

²³ MH: Golany, Étienne. Nm: 171. Autriche.

ben. Zeitenliknél, Görögországban veszítette életét 1916. augusztus 8-án. Betegségben – nagy valószínűséggel maláriában – hunyt el. Hősi halált halt Franciaorszáért.

HILBER François Erich Antoine²⁴

Sankt Pöltenben, Ausztriában született 1879. július 6-án. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 124) egészen haláláig. Périgueux-ben, Franciaországban önként jelentkezett a Francia Idegenlégióba 1914-ben. 1916. szeptember 26-án Petoraknál, Görögországban veszítette életét a háborúban szerzett sérülései következtében. Hősi halált halt Franciaorszáért.

KLIKA Eloi²⁵

1891. szeptember 26-án született Prágában, Csehországban. Nancy-ban élt, és itt jelentkezett (önként) az Idegenlégióba 1912-ben, ahol egészen az őrmesteri rendfokozatig jutott előre (azonosító száma: 366). Brusznik közelében (jelenleg Horvátország) veszítette életét 1915. június 10-én a háborúban szerzett sérülései következtében. Hősi halált halt Franciaorszáért.

KLUBA Michel²⁶

Szentmihályfán, a Felvidéken, Magyarországon született 1890. február 16-án. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 998). 1914-ben önként jelentkezett az Idegenlégió Szajnai Központi Toborzó Irodájában. Görögországban, Xino Neronál veszítette életét maláriában 1916. október 3-án. A kartotékok alapján ő az egyetlen, aki nem hősi halált halt Franciaorszáért. Ez azt jelenti, hogy a francia állam nem ismerte el saját halottjaként.

KOLAR Maximilien²⁷

1875. szeptember 11-én született Belováron, Horvátországban. Őrmesterként szolgált (azonosító száma: 248) az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában. Lyonban jelentkezett a Francia Idegenlégióba. Jelentkezésének évszáma bizonytalan, mivel kartotékján két különböző dátum is látható: 1902 és 1905; szintúgy fátyol borítja, hogy pontosan mi is történt vele 1915. június 21-én a Gallipoli-félszigeten, mivel a halotti kartotékja szerint eltűnt. Felmerülhet, hogy a harcok kellős közepén dezertált, de az is előfordulhat, hogy az ellenség elfogta, vagy életét vesztette, és a holttestét nem találták vagy nem tudták beazonosítani. Mindenesetre valószínű, hogy ezzel kapcsolatban pontosabb információ már nem lát napvilágot. Viszont abból az okból kifolyólag, hogy a kartotékján fel van tüntetve, hogy ő is hősi halált halt Franciaorszáért, a dezertálás lehetősége kizárható.

KRIZMAN Joseph²⁸

1879. május 3-án született az Osztrák–Magyar Monarchia területén. Kartotékján a következő, nem beazonosítható születési hely található: Tubjel, Ausztria. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 8755). 1914-ben önként jelentkezett a Francia Idegenlégióba. Kakisánál, Görögországban veszítette életét – az ellenség keze által – 1916. szeptember 10-én. Hősi halált halt Franciaorszáért.

²⁴ MH: Hilber, François Erich Antoine. Nm: 124. Autriche.

²⁵ MH: Klika, Eloi. Nm: 366. Tchecoslovakie.

²⁶ MH: Kluba, Michel. Nm: 998. Autriche.

²⁷ MH: Kolar, Maximilien. Nm: 248. Hongrie.

²⁸ MH: Krizman, Joseph. Nm: 8755. Autriche.

LINS Johann Martin²⁹

Alterstadtban, Ausztriában született 1882. október 3-án. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 1644). 1902-ben Oránban, Algériában jelentkezett az Idegenlégióba. 1916. szeptember 16-án vesztette életét Sapanacánál, Görögországban. Halálának oka: „ellenség keze általi halál”. Hősi halált halt Franciaországért.

LOCH Jean³⁰

1880. február 9-én született Rácnagyszentmiklóson, Erdélyben (jelenleg Nagyszentmiklós Románia területén található, közel a magyar határhoz). Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 8876). 1910-ben Saintes-ben, Franciaországban jelentkezett az Idegenlégióba, majd hat év szolgálat után, 1916. szeptember 24-én Petoraknál, Görögországban az ellenség végzett vele. Hősi halált halt Franciaországért.

MAMROVICS Étienne Joseph³¹

A Felvidéken, Úrményben született 1873. december 19-én. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 176). A péri-gueux-i (Franciaország) toborzó irodában önként jelentkezett a Francia Idegenlégióba 1914-ben. Egy évvel később, 1915. november 16-án hősi halált halt Franciaországért a háborúban szerzett sérülései következtében.

MATZEK Heinrich³²

Neudorfban, Ausztriában született 1894. március 5-én. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 103). Önként jelentkezett a Légióba a Szajnai Központi Toborzó Irodában 1914-ben. Pesosnicánál, Görögországban az ellenség oltotta ki az életét 1916. szeptember 24-én. Hősi halált halt Franciaországért.

OBSTLER Felix³³

1876. augusztus 16-án született Krakkóban, Galícia tartományban. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 114). 1914-ben Libourne-ban, Franciaországban önként jelentkezett az Idegenlégióba. Kalkovónál, Szerbiában vesztette életét 1915. november 16-án. Hősi halált halt Franciaországért.

OSCAR Pringuentini³⁴

Triesztben, Ausztriában született 1888. május 25-én. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 181) egészen haláláig. A grenoble-i toborzó irodában adta be jelentkezését az Idegenlégióba három évvel a háború kitörése előtt, 1911-ben. A Seddul Bahrnál (Törökország) történt ütközetben életét vesztette 1915. szeptember 27-én. Hősi halált halt Franciaországért.

PAHODA Pierre³⁵

²⁹ MH: Lins, Johann Martin. Nm: 1644. Autriche.

³⁰ MH: Loch, Jean. Nm: 8876. Hongrie.

³¹ MH: Mamrovics, Étienne Joseph. Nm: 176. Hongrie.

³² MH: Matzek, Heinrich. Nm: 103. Autriche.

³³ MH: Obstler, Felix. Nm: 114. Autriche.

³⁴ MH: Oscar, Pringuentini. Nm: 181. Autriche.

³⁵ MH: Pahoda, Pierre. Nm: 183. Hongrie.

1876. március 10-én született Tarnopolban, Galícia tartományban. Önként jelentkezett az Idegenlégióba 1914-ben, a háború kitörésekor. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 183). Kalkovóban, Szerbiában hunyt el a háborúban szerzett sérülései következtében 1915. november 17-én. Hősi halált halt Franciaországért.

PAVKOVIC Spiro³⁶

Trogirban, Horvátországban született 1882. december 9-én. Francia állampolgár lett 1913. augusztus 22-én. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált tizedesként (azonosító száma: 13) egészen haláláig. Saigonban, Vietnámban önként jelentkezett az Idegenlégióba 1910-ben. A többségtől eltérően a nizzai katonai kórházban (tehát Franciaország területén) vesztette életét a Keleti Fronton szerzett sérülései következtében 1915. június 17-én. Hősi halált halt Franciaországért.

PERLMUTTER Armand³⁷

Magyarországon, Szatmáron született 1877. március 20-án. 1914-ben Franciaországban, Saint-Omer-ben önként jelentkezett az Idegenlégió kötelékébe. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 160) egészen haláláig. Görögországban, Sapancában vesztette életét 1916. szeptember 16-án. Halálának oka: „ellenség keze általi halál”. Hősi halált halt Franciaországért.

RADIN Tiziano³⁸

Ausztriában, Triesztben született 1880. május 15-én. Oránban, Algériában önként adta be a jelentkezését a Légióba 1914-ben. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 596). Hasonlóképpen *Pavkovic Spiro*-hoz, ő is Franciaországban (Toulon-ban) halt meg. Halálának okául a következő szerepel a kartotékján: „betegség”. 1915. szeptember 19-én lehelte ki lelkét. Hősi halált halt Franciaországért.

SCHWARZ Benjamin³⁹

Kartotékján az szerepel, hogy 1883. június 26-án Ausztriában, Rvodejben született, amit nem sikerült azonosítani. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált tizedesként (azonosító száma: 9652). 1914-ben jelentkezett az Idegenlégióba a Szajnai Központi Toborzó Irodában. Popoluzninál, Görögországban vesztette életét 1916. október 17-én a háborúban szerzett sérülései következtében. Hősi halált halt Franciaországért.

SPENTON Johann⁴⁰

Ausztriában, Neumarktban született 1890. július 18-án. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 98). Toulonban, Franciaországban önként jelentkezett a Légióba 1914-ben. 1916. szeptember 24-én az ellenség kioltotta az életét Pesosnica közelében, Görögországban. Hősi halált halt Franciaországért.

TRIMBITAS Victor⁴¹

³⁶ MH: Pavkovic, Spiro. Nm: 13. Hongrie.

³⁷ MH: Pelmutter, Armand. Nm: 160. Hongrie.

³⁸ MH: Radin, Tiziano. Nm: 596. Autriche.

³⁹ MH: Schwarz, Benjamin. Nm: 9652. Autriche.

⁴⁰ MH: Spenton, Johann. Nm: 98. Autriche.

⁴¹ GM: Trimbitas, Victor. Hongrie.

A legtöbb információ Trimbitas Victorról található az online levéltárakban: létezik egy katonai kartoték, egy halotti kartoték és egy internálási dokumentum is. 1887. április 10-én született Posortán, Erdélyben. Jelentkezésekor Párizsban élt és cipésként dolgozott. Katonai kartotékjából kiderül, hogy Dioniser-nek és Poppa Genevovának hívják a szüleit. Külsőjét tekintve sötétbarna hajú, kék szemű, szögletes orrú, hosszúkarú és 1,67 méter magaságú fiatalember volt.

Mielőtt „önként” jelentkezett a Francia Idegenlégióba, internálták: habár Párizs 18. kerületében lakott, nem kerülhette el az internálást, mivel ellenséges nemzet fia volt. Ahhoz, hogy megmeneküljön az internáló tábor szörnyűségeitől, jelentkeznie kellett a Légióba a háború időtartamára, amit meg is tett 1914. október 19-én.⁴² Egy nappal később már az Idegenlégió soraiban találta magát, és amint megalakult az 1. Afrikai Menetezred, átvezényelték, és másodosztályú közlegényként (azonosító száma: 302) szolgált egészen haláláig. 1915. április 28-án a Gallipoli-félszigeten vesztette életét. Hősi halált halt Franciaországért.⁴³

WELLMANN Jean⁴⁴

1892. március 21-én született Szentágotán, Erdélyben. Az 1. Afrikai Menetezred idegenlégiós zászlóaljában szolgált őrmesterként (azonosító száma: 92). 1909-ben önként jelentkezett a Francia Idegenlégióba. Előbb az 1. légiós ezredbe, majd később az 1. Afrikai Menetezredbe vezényelték. 1915. december 8-án a harcok során szerzett sérüléseibe halt bele Kalkovónál, Szerbiában. Hősi halált halt Franciaországért.

Összegzés

A Francia Idegenlégió kötelékébe rengeteg ember jelentkezett az első világháború során, összesen több mint 80 000 fő. Közülük – a világháború végéig – 42 883-at találtak alkalmasnak katonai szolgálatra.⁴⁵ Az Idegenlégió óriási veszteségeket szenvedett el a háború végéig: 31 840 fő megsebesült, eltűnt vagy meghalt a harcok folyamán. A francia hadsereg összességében megközelítőleg 5,5 millió halottat és sebesültet számlált az első világháború végéig a bevetett 8,5 millió fő katonából. Azaz bár a veszteségeknek csak csekély része esett az Idegenlégióra, mégis arányait tekintve a veszteségek kiemelkedően nagyok voltak ez utóbbi egység soraiban.⁴⁶

Az 1. Afrikai Menetezred az Idegenlégió egyik olyan egységének tekinthető, amelyet azért hoztak létre, mert Törökország belépett a háborúba a Központi Hatalmak oldalán, és válaszként az antanthatalmak harcoló alakulatokat küldtek a Keleti Frontra.

Eddigi kutatásaink azt mutatják, hogy összesen huszonhárom ausztriai és magyar állampolgár szolgált az 1. Afrikai Menetezred soraiban. Lehetek/lehetnek azonban olyan kartotékok, amelyeket ezidáig nem digitalizáltak, vagy eltűntek az elmúlt több mint száz év alatt, így elképzelhető, hogy pontos létszámuk sohasem lesz teljes bizonyossággal meghatározható. Az biztos állítható, hogy e huszonhárom önkéntes – egy kivétellel – mind hősi halált halt Franciaországért katonai szolgálata során. Így tőlük a kartotékjukra felrótt „*Mort pour la France*” („az életét áldozta Franciaországért”) bejegyzéssel elismeréssel és egyfajta kitüntetéssel búcsúztak.

⁴² Prisonniers de la Première guerre mondiale. Les archives du CICR. Trimbitas, Victor. Autriche-Hongrie.

⁴³ MH: Trimbitas, Victor. Nm: 302. Hongrie.

⁴⁴ MH: Wellmann, Jean. Nm: 92. Hongrie.

⁴⁵ Jordan, David: *Francia Idegenlégió 1831-től napjainkig*. Budapest, 2006. 56.

⁴⁶ Palócz: *Magyarok a Francia Idegenlégióban az első világháborúban*, 13.